

Quan la cançó popular és motiu de controvèrsia

Pep Vila

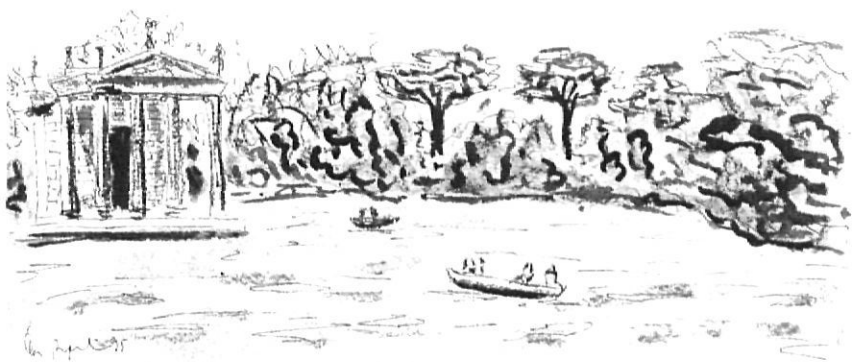
Els responsables de la *Revista de Girona* em van fer a mans, abans que sortís publicat, aquest article de Josep Viader per si podia fer-li aclariments, des d'aquestes mateixes pàgines i en el moment d'anar publicat, a uns dubtes de caire musical i textual que plantejava en veu alta sobre alguns aspectes de la cançó popular catalana.

He apuntat només algunes notes sobre la transmissió d'aquestes obres. Sóc llec en matèria musical i em sap greu no poder dir res a la finalitat proposada. Tanmateix, tinc la certesa que molts problemes que afecten la nostra cançó provenen i giren entorn de les deturpacions que han sofert els textos originals. El cançoner català té els seus orígens en una triple influència: la francesa d'on surten els textos més antics i fidels, la castellana a l'entorn del romancer i la tradició pròpiament catalana.

Deixant de banda alguns pocs plecets impresos, la majoria dels textos conservats foren recollits al final del segle XIX per uns recercadors *renaixentistes*, amb més fervor patriòtic que preparació, molt poc experimentats.

La cançó recull el material i l'esperit d'un espai concret. Els cantaires i els recitadors de poble pastaven un patrimoni comú, un producte espontani no sempre fidel a l'esperit inicial de l'obra. Fora del cas de Manuel Milà i Fontanals, els nostres investigadors de l'època desconeixien les bases més elementals de la crítica textual i no es preocupaven per recollir les variants ni les varietats entre dues o tres versions. De vegades un cantaire lliurava al recercador una versió més intuïtiva que la pròpiament racional ja que per damunt de tot interessava l'eficàcia comunicativa. Els versos coixos, la falla del sentit, el salt en alguna estrofa, la pèrdua de la música o els textos fragmentaris que ens han arribat, es deuen a la poca cura amb què foren recollits. D'altres vegades, el recercador feia la seva versió «ideal» a partir de la soldadura de diversos episodis i fragments recollits d'aquí i d'enllà.

Generalment el text oral és incomplet i fragmentari i no sempre l'escriptura posterior és fidel als elements orals conservats. El teixit verbal de la poesia oral és sovint modificat quan passa a l'escriptura. La cançó popular pertany a l'oralitat mentre que la prosa fou posterior i es deu a l'escriptura. Els dubtes que plantegeu sobre *Muntanyes regalades*, *Els contrabandistes* o *En Pere Gallarí* van per aquest camí. Pel que fa a *Els contrabandistes*, Joan Amades va recollir dues versions de l'obra a Sant Pau de Segúries i el santuari de Montgrony completament diferents. D'altra banda, tinc entès que *Els*

contrabandistes i *El cant dels ocells* tenen una mateixa tonada, cantada, però, en un altre ritme.

La cançó també viatja en l'espai i en el temps com ho fan les persones, les mercaderies o la lletra de *Pere Gallarí*. El cançoner mallorquí publicat per Rafael Guinard ens mostra distintes versions d'una mateixa cançó ja fos recollida a les Illes o el Principat. Cerverí de Girona va fer seva la cançó paral·lelística gallega (la viadeyra) en contacte amb els poetes i els joglars galaico-portuguesos. El traductor anònim català del *Decameron* (1429), substituï quatre cançonetes italianes que sortien al text original per altres quatre de catalanes, coetànies. La francesa *Cançó de Marlborough*: «Mambrú s'en va-t en guerre» es transforma en la versió catalana en: «El duc se'n va a la guerra». L'investigador Josep Romeu va trobar en terres d'Aragó dues traduccions molt diferenciades d'una composició molt gironina, *Les mosques de Sant Narcís*.

Un darrer punt per acabar. En l'àmbit de la cançó popular hi ha també el divorci entre lletra i melodia. Posseïm moltes cançons sense música. D'altres presenten problemes de gran complexitat.

Sant Ramon de Penyafort es canta amb la tonada de *La mare de Déu quan era xiqueta*. Quina fou la primera? La melodia del *Desembre congelat* es troba ja en una de francesa del segle XVI: *La mer est rouge* (fent referència al vi). Veiem, doncs, com una cançó religiosa catalana tan estimada enfonsa la melodia en una cançó profana de taverna francesa.

La cançó és una obra individual que és constantment reelaborada. Les variants poden ser simples formes gramaticals, transformacions estròfiques i mudança radical en els conceptes. D'aquí que sempre ens moguem en un terreny relliscadís perquè moltes foren escrites a partir d'una sola còpia que presenta molts problemes en la fixació del text ja que els rapsodes difonien sovint, a través de diverses vies de conservació, fragments esparços. Quan un poema passa al text manuscrit o imprès no estem segurs que hàgim encertat, que la forma resultant sigui la millor.